

مبانی اخلاق دینی

از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوسی و علامه جلال الدین محمد دوانی

www.ketab.ir

دکتر شهلا آبیاری

فهرست مطالب

۱۵.....	فصل اول: کلیات و مقدمات
۱۷.....	گفتار اول: کلیات
۱۷.....	الف) مقدمه
۲۲.....	ب) مفهوم‌شناسی اخلاق
۲۷.....	ج) موضوع علم اخلاق
۲۷.....	د) قلمرو اخلاق
۲۹.....	ه) پیشینه پژوهش
۴۱.....	ز) روش پژوهش
۴۳.....	ح) اهداف پژوهش
۴۳.....	ط) سامان‌دهی پژوهش
۴۵.....	گفتار دوم: اخلاق دینی و غیر دینی
۴۵.....	الف) مقدمه
۴۶.....	ب) اخلاق دینی و ویژگی‌ها
۴۹.....	ج) اخلاق غیر دینی و ویژگی‌ها
۵۱.....	د) اخلاق دینی در آیات و روایات
۶۳.....	گفتار سوم: جایگاه اخلاق در اندیشه اسلامی و غرب
۶۳.....	الف) مقدمه
۶۷.....	ب) مبانی علم اخلاق

گفتار دوم: نظام اخلاقی جلال الدین دوانی ۱۵۷

الف) فضیلت و رذیلت ۱۵۷

ب) مراحل تهذیب نفس ۱۵۹

ج) حکمت ۱۶۰

د) کمال ۱۶۱

ه) عدالت ۱۶۲

و) اجتماع شناسی ۱۶۴

ز) سیاست ۱۶۶

گفتار سوم: مبانی اخلاق منظر جلال الدین محمد دوانی ۱۶۹

الف) حکمت و آگاهی ۱۶۹

ب) عقل ۱۷۰

ج) ایمان و عبادت ۱۷۱

د) علم و عمل ۱۷۱

ه) حسن و قبح ۱۷۲

و) سیاست ۱۷۴

ز) خیر و فضیلت ۱۷۸

ح) کسبی بودن اخلاق ۱۷۸

خ) محبت خداوند ۱۷۹

ط) عزم و اراده ۱۸۰

ی) اجتماع و تألیف میان مردم ۱۸۰

فصل چهارم: بررسی تطبیقی مبانی اخلاق دینی از دیدگاه خواجه نصیر طوسی و	
جلال الدین محمد دوانی	۱۸۳
گفتار اول: روش و مبانی فکری خواجه نصیرالدین طوسی و جلال الدین دوانی	
.....	۱۸۵
الف) روش و مبانی فکری خواجه نصیرالدین طوسی	۱۸۶
ب) روش و مبانی فکری جلال الدین دوانی	۱۸۹
گفتار دوم: اشتراکات دیدگاه خواجه نصیر و جلال الدین دوانی در اخلاق	۱۹۳
الف) ذات انسان	۱۹۳
ب) ضرورت امام در جامعه برای جهت دادن به فضایل	۱۹۵
ج) جامعیت دین	۱۹۶
د) انسان و نفس ناطقه	۱۹۷
ه) مبادی اخلاق دینی	۱۹۸
گفتار سوم: افتراقات دیدگاه خواجه نصیر و جلال الدین دوانی در اخلاق	۲۰۷
الف) اختیار	۲۰۷
ب) مبدأ افعال	۲۰۹
ج) حسن و قبح افعال	۲۱۰
د) تغییر پذیری یا تغییر ناپذیری اخلاق	۲۱۱
بحث و نتیجه گیری	۲۱۵
پیشنهادهای کاربردی	۲۲۵

سخن آغازین

انسان موجودی مختار و آگاه است، اعمال و رفتار او بر اساس بینش‌ها و گرایش‌های او شکل می‌گیرد و این کار نیز توسط اراده خود او صورت می‌پذیرد. از طرفی انسان اشرف مخلوقات است و سطح بینش و گرایش او از همه موجودات عالم برتر و عالی‌تر است و فرهنگ و تمدن و دستاوردهای علمی بشر خود شاهد بر این مدعاست که در انسان گرایش‌ها و عواطف عالی وجود دارد. این احساسات و عواطف انسانی هم مختص انسان است و به اثبات رسیده که هر چه این گرایش‌های متعالی و ارزش‌های اخلاقی، عاطفی و انسانی در جوامع بشر بیشتر حاکم باشد، آن جوامع سالم‌تر و موفق‌تر خواهند بود.

آدمی از آغاز تا پایان زندگی خود به طور فطری به ارزش‌های اخلاقی گرایش دارد و شخصیت او همواره با معیار فضایل و زوایل اخلاقی محک زده می‌شود و هر کس که به ارزش‌های اخلاقی بالاتری دست یابد، نزد خداوند جایگاه رفیعی خواهد داشت؛ از این رو، پرورش فضایل اخلاقی یکی از مهم‌ترین اهداف والای رسالت پیامبران و فرستادگان خدا بوده است تا انسان در مسیر کمال که علت نهایی آفرینش است، قرار گیرد.

بسیاری از مکاتب مادی که هر کدام؛ بینش و گرایش و اهداف خاصی دارند باز هم در مورد اخلاق و اصول و روش‌های آن نظریات زیادی را ارائه داده‌اند که همه نشان از اهمیت اخلاق در حیات انسانی است. رهبران دینی همواره تلاششان هدایت و راهنمایی انسانها به سوی کمال بوده؛ اما آنان با موانع و مشکلات زیادی

اخلاق را انسان کسب نکند و نتواند بر نفس خود مسلط شود و دارای تهذیب نفس شود به کمال و سعادت نخواهد رسید. جوامع امروزی اغلب با وجود پیشرفت‌های علمی و صنعتی که دارند از اخلاق دینی برخوردار نیستند و از ارزش‌های اصیل انسانی فاصله گرفته‌اند و روز به روز به منجلاّب نابودی و فساد بیشتر فرو می‌روند و مشکلات و نابسامانی‌های روحی و روانی آن‌ها بیشتر می‌شود، وجود اخلاق دینی و شناخت مبانی آن نقش به سزایی در پاکسازی درون و تهذیب نفس و آرامش روحی و روانی آن‌ها دارد، گرفتاری‌های بشر امروزی اغلب ناشی از عدم توجه به اخلاق است. انسانها با یافتن مبانی اخلاقی درست و متقن می‌توانند در برابر چالش‌هایی که ارزش‌های اخلاقی را تهدید می‌کند، مقاومت نموده، تا به مکتب اخلاقی سعادت بخش و انسان‌ساز روی آورند و از آن پیروی کنند.

در همین راستا محقق بر آن شد تا با نگاهی علمی و تحقیقی به بررسی اخلاق دینی و مبانی اخلاق دینی به صورت تطبیقی از نگاه حواجه نصیرالدین طوسی و جلال‌الدین محمد دوانی پردازد و با تبیین و تشریح ابعاد و جنبه‌های اخلاق سعی دارد مبانی و زیرساخت‌های اخلاق دینی را بیان و ارتباط دین و اخلاق را در زندگی و حیات انسانی مورد بررسی و تحلیل قرار دهد و اینکه اخلاق دینی چه جایگاهی داشته و نوع دیدگاه دینی افراد چه تاثیری بر اخلاق آنها دارد.